

Роман КУРОК,

orcid.org/0000-0001-6855-3830

доктор педагогічних наук, доцент,

молодший науковий співробітник

лабораторії науково-методичного забезпечення навчання

в коледжах і технікумах

Інституту професійно-технічної освіти

Національної академії педагогічних наук України

(Київ, Україна) *romaku2010@gmail.com*

Ліана БУРЧАК,

orcid.org/0009-0001-6141-4384

кандидат педагогічних наук, доцент,

докторант

Глухівського національного педагогічного університету

імені Олександра Довженка

(Глухів, Сумська область, Україна) *liana1335502@gmail.com*

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

У статті представлено вітчизняний досвід формування інноваційної компетентності майбутніх учителів, оскільки визначальну роль у процесі підготовки фахівців, здатних задовольнити вимоги сучасного освітнього простору, які мають належний рівень інноваційної компетентності, відводять педагогічним працівникам, зокрема й майбутнім учителям біології.

Зазначено критерії, якими керувалися під час відбору закладів освіти: консолідованим рейтингом педагогічних закладів вищої освіти України за 2023 рік, що базувався на ранжуванні «ТОП-200 Україна» та включає показники прямих вимірів, подані у відкритому доступі на веб-ресурсах незалежних національних і міжнародних організацій і установ; рейтингу «Scopus», який передбачає наявність індексу Гірша – кількісного показника, що показує кількість наукових публікацій і кількості цитувань; рейтингу «Бал НМТ на контракт», де враховано показник кількості абітурієнтів, зарахованих до вишів на навчання за кошти фізичних та юридичних осіб (контракт). Проаналізовано основні ключові аспекти освітньо-професійних програм відібраних закладів вищої освіти України з огляду на проблему нашого дослідження. Представлено бачення кола фахових компетентностей, що ними мають володіти сучасні інноваційні вчителі, з опертям на аналіз ОПП і виділені нами компоненти інноваційної компетентності майбутніх учителів біології, а саме: мотиваційно-ціннісний, теоретико-когнітивний, інноваційно-діяльнісний, оцінно-рефлексивний. Зазначено, що освітній контент закладів вищої освіти не повністю ідентичним, більшість проаналізованих документів не містить окремої навчальної дисципліни з формування інноваційної компетентності вчителя. Всі освітні компоненти, наведені в освітньому контенті відібраних ЗВО України мають значний потенціал для формування досліджуваної компетентності, однак цілеспрямовано на це не налаштовані.

Ключові слова: інноваційна компетентність, майбутні педагоги, педагогічний університет, освітньо-професійна програма, навчальний план.

Roman KUROK,*orcid.org/0000-0001-6855-3830**Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor;**Junior Researcher of the Laboratory of Scientific and Methodical Support
of Training in Colleges and Technical Schools**Institute of Vocational Education of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine) romaku2010@gmail.com***Liana BURCHAK,***orcid.org/0009-0001-6141-4384**Candidate of Pedagogical Sciences,**Associate Professor at the Department of Biology and Agriculture Groundings**Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University**(Hlukhiv, Sumy region, Ukraine) liana1335502@gmail.com*

FORMATION OF INNOVATIVE COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS: DOMESTIC EXPERIENCE

The article presents the domestic experience of forming the innovative competence of future teachers, since the determining role in the process of training specialists capable of meeting the requirements of the modern educational space, who have the appropriate level of innovative competence, is assigned to pedagogical workers, in particular, future teachers of biology.

The criteria that were used during the selection of educational institutions are specified: the consolidated rating of pedagogical institutions of higher education of Ukraine for 2023, which was based on the ranking "TOP-200 Ukraine" and includes indicators of direct measurements, provided in open access on the web resources of independent national and international organizations and institutions; "Scopus" rating, which includes the Hirsch index - a quantitative indicator showing the number of scientific publications and the number of citations; rating "Bal NMT per contract", which takes into account the indicator of the number of entrants enrolled in higher education institutions at the expense of individuals and legal entities (contract).

The main key aspects of the educational and professional programs of the selected institutions of higher education of Ukraine are analyzed in view of the problem of our research. The vision of the range of professional competences that modern innovative teachers should possess is presented, based on the analysis of the OPP and the components of the innovative competence of future biology teachers that we have highlighted, namely: motivational-value, theoretical-cognitive, innovative-active, evaluation-reflective. It is noted that the educational content of institutions of higher education is not completely identical, most of the analyzed documents do not contain a separate educational discipline for the formation of the teacher's innovative competence. All educational components listed in the educational content of the selected higher education institutions of Ukraine have a significant potential for the formation of the studied competence, but they are not purposefully set up for this.

Key words: *innovative competence, future teachers, pedagogical university, educational and professional program, curriculum.*

Постановка проблеми. Сучасний ринок праці гостро потребує підготовки нового покоління, здатного до здійснення інноваційної діяльності.

При цьому інноваційність виступає відмінною рисою сучасного суспільства, об'єктивною реальністю, яку слід усвідомити та прийняти.

Поділяємо думку Г. Сиротенко, про те, що педагог інноваційного спрямування – це той, що здатен до реалізації: педагогічного гуманізму, тобто поваги і довіри до здобувачів, їх гідності, впевненості у своїх здібностях; гуманності стосунків, творчої самореалізації особистості, свободи у їхньому самовиявленні в процесі здійснення інноваційної діяльності; емпатії у розумінні здобувачів, що включає вміння і прагнення відчувати інших як себе, зрозуміти їхній внутрішній світ, вміння сприймати їхню позицію в інноваціях тощо;

середовища співробітництва, де здобувачі поступово стають співтворцями інноваційного педагогічного процесу та володіють культурою спілкування; діалогізму, що передбачає вміння вчителя чути учня, проявляти інтерес до його думки, вміння вести діалог рівності, створити умови для взаємного розуміння і співтворчості у ході інноваційного педагогічного процесу; власної позиції, що сприяє творчому самовираженню педагога, в межах якого він має свою конкретну думку, відкритий у своїх почуттях, емоціях; здатен до вдосконалення у своїй професії, тобто набуває відповідного рівня компетентності, що дозволяє йому бути конкурентоздатним в освітньому просторі (Сиротенко, 2006: 12–13).

Визначальна роль у процесі підготовки фахівців, здатних задовольнити вимоги сучасного

освітнього простору, які мають належний рівень інноваційної компетентності, відводиться педагогічним працівникам, зокрема й майбутнім учителям біології.

З метою формування в майбутніх учителів інноваційної компетентності, необхідно ознайомитися із досвідом провадження зазначеної діяльності у вітчизняних університетах.

Аналіз досліджень. Для з'ясування стану формування інноваційної компетентності майбутніх учителів біології, використаємо науковий доробок учених, що торкаються проблем підготовки фахівців у межах компетентнісного підходу: Н. Грицай, С. Кари, І. Кореневої, Л. Міронець, М. Москаленка, В. Оніпко, О. Пташенчук, С. Рудишина, А. Степанюк, М. Хроленко, Ю. Шапрана та ін. Основним документом для провадження діяльності з підготовки бакалаврів за спеціальністю 014 Середня освіта предметною спеціальністю 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) у закладах вищої освіти України є освітньо-професійні програми.

Реалізація освітньо-професійних програм у реальному освітньому процесі певного закладу вищої освіти відбувається з урахуванням положень низки нормативних документів. По-перше, це Закон України «Про вищу освіту» (2014), де наголошується на принципі автономності та самоврядування щодо діяльності закладу вищої освіти в розробці та реалізації освітніх (наукових) програм у межах ліцензованої спеціальності (стаття 32 закону) (Про вищу освіту: Закон України, 2014).

По-друге, Національна рамка кваліфікацій, що включає системний і структурований опис кваліфікаційних рівнів освіти за компетентностями. Кожен рівень характеризується низкою компетентностей особистості, що, як правило, узгоджуються зі стандартом вищої освіти (Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: постанова, 2011).

По-третє, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, де конкретизовано шляхи реалізації основних ідей і поглядів розвитку освіти на засадах інноваційного, демократичного, сталого розвитку економіки, науки, культури, суспільства (Указ Президента України, 2013).

Водночас зазначимо, що наразі у нашій державі здійснюється модернізація освітніх, професійних стандартів, формується їх супровідна законодавчо-нормативна база. На стадії розроблення знаходиться і Стандарт вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Тому ми спираємося в своєму дослідженні на положення Професійного стандарту вчителя – документ, де також наведено перелік загальних і професійних компетентностей, де також наведено перелік загальних (громадянська, соціальна, культурна, лідерська та підприємницька) і професійних (мовно-комунікативна; предметно-методичну; інформаційно-цифрову; психологічну; емоційно-етичну; педагогічне партнерство; інклюзивну; здоров'язбережувальну; проєктувальну; прогностичну; організаційну; оцінювально-аналітичну; інноваційну; рефлексивну; здатність до навчання впродовж життя) компетентності (Про затвердження професійного стандарту..., 2020).

Сьогодні в суспільстві, освітньому просторі, важливих нормативних документах червоною ниткою проходить проблема модернізації освіти на засадах компетентнісного підходу та розвитку і підвищення якості інноваційної діяльності учасників. Відтак інноваційна компетентність майбутніх учителів, в тому числі й учителів біології, на нашу думку, є тим компасом в освіті, що уможливить запровадження ними в освітній процес нових концепцій і підходів, які сприятимуть модернізації вищої освіти.

З огляду на це та з метою з'ясування стану формування інноваційної компетентності майбутніх учителів біології ми здійснили ґрунтовний аналіз освітньо-професійних програм, навчальних планів, робочих програм, силабусів навчальних дисциплін певних закладів вищої освіти України, що провадять підготовку бакалаврів за спеціальністю 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини).

Мета статті – ознайомитися з вітчизняним досвідом формування інноваційної компетентності майбутніх педагогів у процесі здобуття вищої освіти в педагогічних університетах України.

Виклад основного матеріалу. У процесі відбору ЗВО ми керувалися *консолідованим рейтингом* педагогічних закладів вищої освіти України за 2023 рік, що базувався на ранжуванні «ТОП-200 Україна» та включає показники прямих вимірів, подані у відкритому доступі на веб-ресурсах незалежних національних і міжнародних організацій і установ; рейтингу «Scopus», який передбачає наявність індексу Гірша – кількісного показника, що показує кількість наукових публікацій і кількості цитувань; рейтингу «Бал НМТ на контракт», де враховано показник кількості абітурієнтів, зарахованих до вишів на навчання за кошти фізичних та юридичних осіб (контракт).

Так, станом на вересень 2023 року в перелік найкращих серед педагогічних закладів вищої освіти України за вказаним рейтингом потрапили:

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (1 місце), Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова (наразі – Український ДПУ ім. М.П. Драгоманова, 2 місце), Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (3 місце), Криворізький державний педагогічний університет (4 місце), Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (5 місце), Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди (6 місце), Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського (7 місце), Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (8 місце), Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка (9 місце), Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка (10 місце).

Зауважимо, що для всіх закладів освіти України із списку, що аналізувався, спільною є спеціальність 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) галузі знань 01 Освіта / Педагогіка. Відмінною є додаткова спеціальність або спеціалізація (психологія, хімія, фізична реабілітація, нутриціологія тощо).

Проаналізуємо основні ключові аспекти освітньо-професійних програм відібраних закладів вищої освіти України з огляду на проблему нашого дослідження. Зазначимо, що освітній контент закладів вищої освіти не повністю ідентичний.

Зокрема, спостерігаємо певні відмінності у переліку компетентностей, програмних результатів навчання, переліках освітніх компонентів тощо. Також є деяка різниця у навчальних планах (кількість кредитів, відведених на дисципліну, набір дисциплін, що вивчають здобувачі).

В освітніх програмах, що сприяють оволодінню здобувачами вищої освіти фундаментальними та практичними знаннями, навичками практичного застосування вказаних знань із біології, педагогіки і психології, методики навчання біології, відрізняється перелік обов'язкових і вибіркових компонентів.

Водночас указані розбіжності в документації різних закладів вищої освіти України, на нашу думку, значною мірою не впливають на системну підготовку майбутніх учителів біології у процесі фахової підготовки. Нами помічено, що майбутнім учителям біології присвоюються кваліфікації в різній інтерпретації. Водночас спільне те, що є значущим у межах нашого дослідження. Це «бакалавр середньої освіти (бакалавр із середньої освіти)» і «вчитель біології». Сконцентруємо саме на цих складових кваліфікації.

Аналіз освітньо-професійних програм указаних ЗВО дозволяє дійти висновку, що *інтегральна компетентність* присутня в усіх документах. Більшість закладів вищої освіти України, що визначені нами, подають її у такій редакції: здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання (задачі) та практичні проблеми в галузі освітніх та біологічних наук (біології, основ здоров'я, педагогіки й методики середньої освіти; середньої освіти, що передбачає застосування теорій та методів біологічних наук; середньої освіти, що передбачає застосування концептуальних методів освітніх, природничих наук, психології, теорії та методики навчання біології) й характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти. Тобто, можемо помітити схожість потрактовування ЗВО інтегральної компетентності з лише незначними смисловими варіаціями.

Загальні компетентності (*generic competences*) виокремлюються, як уже зазначено було вище, з огляду на перелік і характеристику компетентностей проекту TUNING (Reference Points for the Design..., 2009). Їх згруповано таким чином (рис. 1).

Із запропонованих виокремимо ті, що притаманні інноваційно компетентним майбутнім учителям біології: здатність до прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків, мотивування людей до досягнення спільної мети; здатність до пошуку, обробки та аналізу інформації, вміння виявляти проблеми і формулювати завдання, збирати дані, аналізувати їх та пропонувати рішення; здатність критично оцінювати інформацію різноманітних джерел, переосмислювати власний і чужий досвід, аналізувати свою професійну й соціальну діяльність та приймати конструктивні рішення; здатність до саморозвитку і самовдосконалення упродовж життя; здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативності та підприємливості; здатність до адаптації та дії в новій ситуації; здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності й досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

Фахові (предметні, спеціальні) компетентності виокремлено згідно з предметною областю спеціальності. Аналіз відібраних освітньо-професійних програм ЗВО України та врахування Національної рамки кваліфікації (Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: постанова, 2011) і проекту

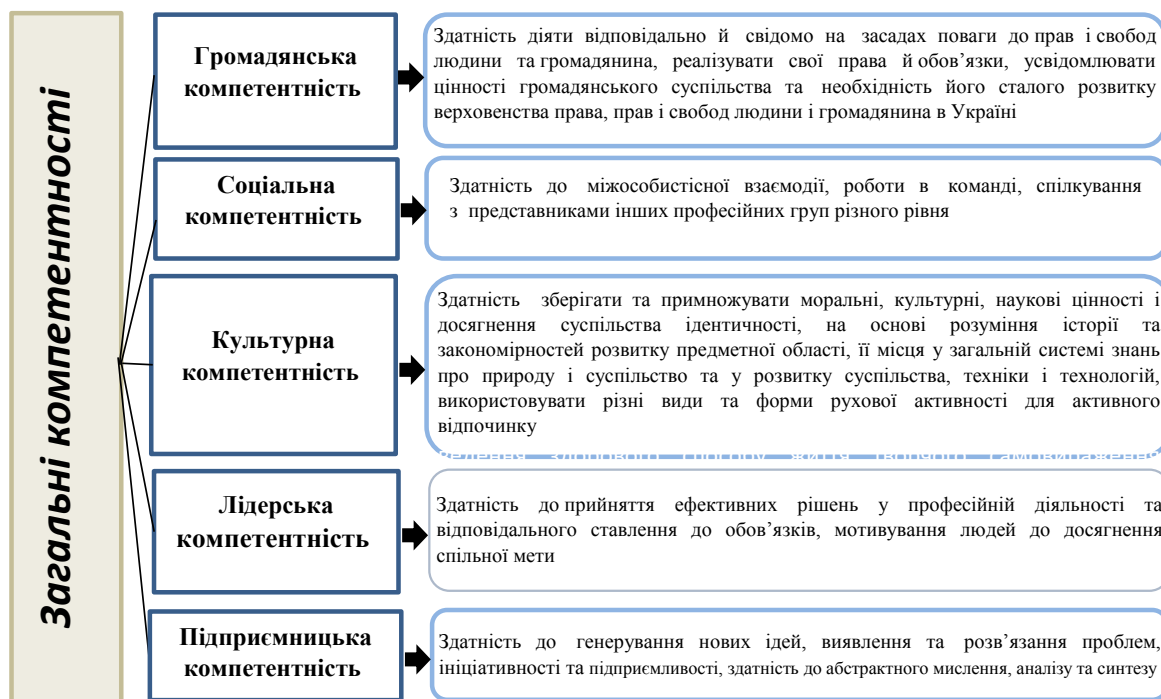

Рис. 1. Загальні компетентності (generic competences)

TUNING (Reference Points for the Design..., 2009) дозволяє нам побачити наступну інтерпретацію спрямованості фахових компетентностей (рис. 2).

Наше бачення кола фахових компетентностей, що ними мають володіти сучасні інноваційні вчи-

телі, покажемо з опертям на аналіз ОПП і виділені вище компоненти інноваційної компетентності майбутніх учителів біології, а саме: мотиваційно-ціннісний, теоретико-когнітивний, інноваційно-діяльнісний, оцінно-рефлексивний.

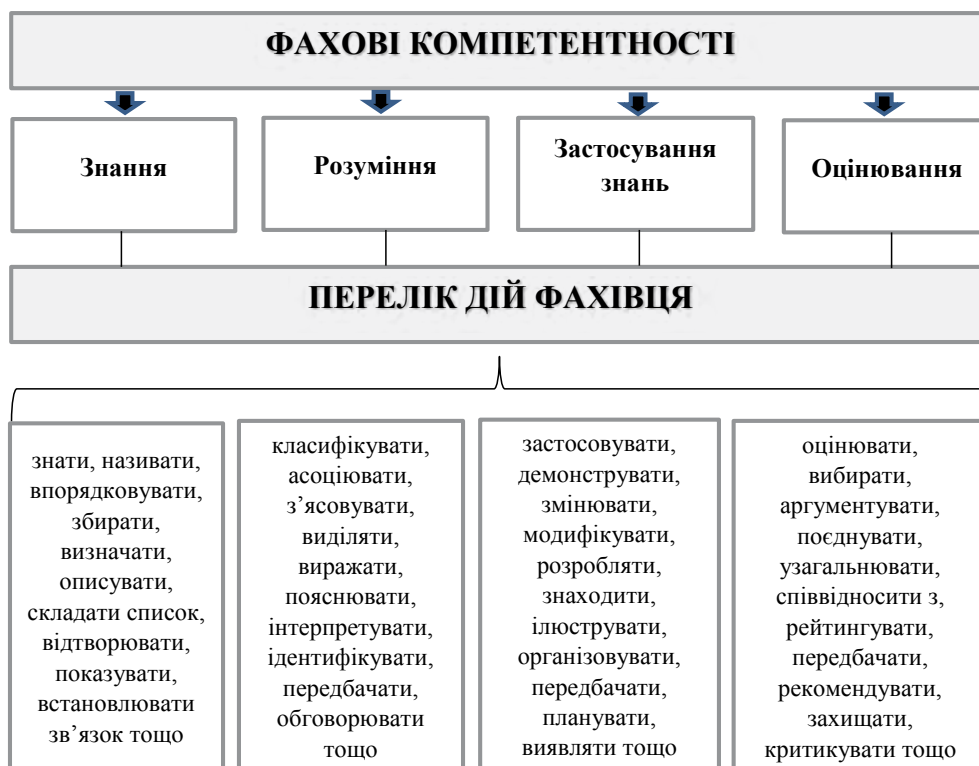

Рис. 2. Спрямованість фахових компетентностей

Так, мотиваційно-ціннісний компонент інноваційної компетентності майбутніх учителів біології, спрямований на усвідомлення значення інноваційності в професійній діяльності; наявність інтересу до інноваційної діяльності з біологічних, педагогічних, психологічних та методичних дисциплін; прояв ціннісних установок та мотивів, активності, ініціативності в інноваційній діяльності, прийняття позиції новатора як особистісно-значущий, не поданий окремо у фахових компетентностях проаналізованих освітніх програм ЗВО.

На формування теоретико-когнітивного компоненту, на нашу думку, найбільше спрямовуються такі здатності здобувачів вищої освіти, зазначені в ОП вітчизняних закладів вищої освіти: Полтавського національного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка і Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (ФК 1, ФК 8); Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (ФК 17); Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (ФК 1); Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (ФК 4); Криворізького державного педагогічного університету (СК 7, СК 6) тощо.

Інноваційно-діяльнісний компонент досліджуваної компетентності майбутніх учителів біології простежується у низці таких фахових (спеціальних) компетентностей: Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (ФК 18); Криворізького державного педагогічного університету (СК 12); Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (ФК 11); Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (СК 13); Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (ФК 21).

Здатності в ОП, що найбільше забезпечують формування *оцінно-рефлексивного компоненту* інноваційної компетентності майбутніх учителів біології вбачаються нам у такому переліку: Полтавського національного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка і Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (ФК 7); Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (ФК 9); Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, Полтавського національного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка, Рівненського дер-

жавного гуманітарного університету (ФК 2); Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (ФК 10) тощо.

Можемо констатувати, що у відібраних освітньо-професійних програмах закладів вищої освіти України інноваційну компетентність майбутніх фахівців представлено епізодично, окремими показниками структурних складників: теоретико-когнітивного, інноваційно-діяльнісного, оцінно-рефлексивного. Водночас мотиваційно-ціннісний компонент зовсім в ОП не фіксується.

У відібраному переліку освітньо-професійних програм розрізняють компетентності та програмні результати навчання.

Це, на нашу думку, більш повніше окреслює процеси викладання, навчання, оцінювання та функції викладачів і здобувачів у них. Програмні результати навчання охоплюють знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості. У відібраних ОП програмні результати навчання подано у кількості від 18 до 39.

Здобувачі вищої освіти оволодівають компетентностями та здобувають програмні результати навчання у ході вивчення освітніх компонентів ОП. Тому проаналізуємо навчальні плани відібраних ЗВО за вказаною спеціальністю у межах нашого дослідження, а саме – формування інноваційної компетентності майбутніх учителів біології.

Кожен навчальний план містить перелік освітніх компонентів *циклу загальної підготовки*, що включає нормативні (обов'язкові) та вибіркові дисципліни; *циклу професійної підготовки* (нормативні та вибіркові дисципліни); *практичної підготовки; підсумкову атестацію*. Усього 240 кредитів для повного терміну навчання і 180 кредитів для скороченого.

Практична підготовка включає різні види виробничих (педагогічних) практик, де прослідковуються практичні уміння й навички здобувачів вищої освіти на основі набутих знань.

Однак, цілеспрямованої практики щодо формування інноваційної компетентності майбутніх учителів біології не фіксуємо. Підсумкова атестація включає кваліфікаційний (комплексний) іспит і/або захист кваліфікаційної роботи.

Висновки. Контекстний аналіз освітньо-професійних програм і навчальних планів закладів вищої освіти України, що провадять підготовку фахівців за освітнім ступенем «Бакалавр» спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини), дає підстави стверджувати, що в циклах загальної та професійної підготовки епізодично наявні освітні компоненти (нормативні й вибіркові), спрямовані на формування окремих склад-

ників інноваційної компетентності майбутніх учителів біології. Відзначимо, що більшість проаналізованих документів не містить окремої навчальної дисципліни з формування інноваційної компетентності вчителя.

Водночас зазначимо, що всі освітні компоненти, наведені в освітньому контенті відібраних ЗВО України мають значний потенціал для формування досліджуваної компетентності, однак цілеспрямовано на це не налаштовані.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Reference Points for the Design and Delivery of Degree Programmes in Education (2009). URL: http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/Publications/Education_brochure.pdf.
2. Сиротенко Г.О. Інноваційна діяльність педагога: від теорії до успіху. *Інформаційно-методичний збірник*. Полтава: ПОІППО, 2006. 124.
3. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п>.
5. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» : Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільськогосподарства України від 23.12.2020 № 2736-20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>.
6. Указ Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

REFERENCES

1. Reference Points for the Design and Delivery of Degree Programmes in Education (2009). URL: http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/Publications/Education_brochure.pdf.
2. Syrotenko H.O. (2006) Innovatsiina diialnist pedahoha: vid teorii do uspikhu [Innovative activity of a teacher: from theory to success]. *Informatsiino-metodychnyi zbiryk*. Poltava: POIPPO, 124 p. [in Ukrainian].
3. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 r. № 1556-VII. [On higher education: Law of Ukraine dated July 1, 2014 No. 1556-VII]. Data onovlennia: 28.09.2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. [in Ukrainian].
4. Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ramky kvalifikatsii: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 lystopada 2011 r. № 1341. [On approval of the National Framework of Qualifications: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated November 23, 2011 No. 1341.]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п>. [in Ukrainian].
5. Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu za profesiiami «Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel z pochatkovoї osvity (z dyplomom molodshoho spetsialista)»: nakaz Ministerstva rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy vid 23.12.2020 № 2736-20. [On the approval of the professional standard for the professions "Teacher of primary classes of a general secondary education institution", "Teacher of a general secondary education institution", "Teacher of primary education (with a diploma of junior specialist)": order of the Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine from 23.12.2020 No. 2736-20.] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>. [in Ukrainian].
6. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25 chervnia 2013 roku № 344/2013 «Pro Natsionalnu stratehiu rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku» [Decree of the President of Ukraine dated June 25, 2013 No. 344/2013 «On the National Strategy for the Development of Education in Ukraine for the Period Until 2021»]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> [in Ukrainian].